

הרב אליעזר ווייס

בית שמש יצ"ו

מאמר קביע"ת עתי"ם לתור"ה

לברר זמנים בתולדות האבות והשכמים שלא נתפרשו להדיא בחז"ל
עפ"י חשבונות במדרשי חז"ל העשירים במקום אחר

התגלות יוסף לאחיו היה בפורים

יש לשער עפ"י חשבון דבר חדש שהתגלות יוסף לאחיו היה ביום פורים דמוקפין, דהנה מבואר במדרש (שמו"ר יח יא) שיעקב ובניו הגיעו למצרים מ"ו בניסן, ועתה בואו חשבון כמה זמן לקח להם הדרך ממצרים ליעקב וכמה זמן נתעכבו עוד, דהנה יעקב אבינו ישב בחברון ארץ מגורי אביו והנה כתב הרמב"ן (ריש פר' שלח) שהמהלך ממצרים לחברון הוא שבעה ימים ובמק"א (פר' מקץ מב ט) כתב שהוא כששה ימים ונראה שהוא בין ששה לשבעה דהיינו שש וחצי (ושו"מ בן בספר מדות ומשקלות של תורה פרק קכ"ח ושם לא הביא דברי הרמב"ן בפר' מקץ והגיע לשיעור זה מחשבון אחר עיי"ש) (ועי' רמב"ם פ"ה מהלכות קידוש החודש ה"י שמהלך בין ירושלים למצרים הוא ח' ימים או פחות ויתכן שדעתו כהרמב"ן וח' ימים שכתב היינו עם שבת באמצע).

24/08/2018nnn

והנה כתוב בספר הישר שבשמוע יעקב את הבשורה שעוד יוסף חי עשה משתה שלשה ימים וישמחו בבית יעקב כל מלכי כנען וכל גדולי הארץ, ואח"כ מבואר בפסוק שנסע לבאר שבע, ומבואר ברמב"ן (ריש פר' חיי שרה) שהמהלך מבאר שבע לחברון הוא שלשה ימים ואח"כ חזר לביתו בחברון ומשם נסע למצרים הרי לנו י"ג ימים מגסיעתם ממצרים לחברון וחזרה מחברון למצרים ועוד שלשה ימי סעודה ועוד ששה ימי הליכה לבאר שבע וחזרה (ואע"פ שבאר שבע הוא דרום מחברון בדרך למצרים וא"כ לכאורה אין להוסיף ו' ימים אך מבואר במפרשים (אוהה"ק ומלבי"ם) שכאשר הלך יעקב מביתו לבאר שבע לא לקח עמו את כל רכושו כי עדיין לא ידע אם יצוהו ה' לירד למצרים ואחר שאמר לו הקב"ה שירד למצרים חזר לביתו בחברון ליקח נכסיו וא"כ שפיר צריך להוסיף ו' ימים). הרי לנו כ"ב ימים וצריך להוסיף עוד ג' ימים כי בתוך הימים האלו היה ג' שבתות שלא נסעו (עי' מדרש פר' וישלח עה"פ ויחן את פני העיר שנכנס בערב שבת וקבע תחומין) וביחד הם כ"ה ימים.

והנה מבואר בחז"ל (ב"ר צב ד ועיי"ש במפרשים) שהסעודה ביום שלפני התגלות יוסף לאחיו היה בערב שבת דכתיב ומבוח טבח והכן והיינו שיכין לשבת, נמצא שהתגלות היה בשבת, ולפי"ז צ"ל שחזרו השכמים יום שלאחר התגלות יוסף והוא ביום ראשון בשבת ולפי חשבון זה נמצא שגמרו את כ"ה הימים ביום רביעי בשבת, אך צריך להוסיף עוד ב' ימים כי בתוך הימים הנ"ל ישנם ג' ערבי שבתות ונפסק בשו"ע (סי' רמ"ט ס"א) שאין הולכים

בערב שבת יותר מג' פרסאות*, והוא כשליש ממהלך ביום רגיל שהוא עשרה פרסאות נמצא שבג' ערבי שבתות הלכו קרוב למהלך יום וא"כ צריך להוסיף ב' ימים ומשהו והוא יום חמישי בשבת ושליש יום ערב שבת נמצא שהגיעו למצרים בראשון בשבת, ובס"ה הם שלושים יום כ"ה שחישבנו ועוד ימי חמישי שישי ושבת שהוספנו על חשבון הערבי שבתות ויום שנתגלה יוסף ויום שהגיע יעקב למצרים הרי בס"ה ל' יום, והנה אדר הסמוך לניסן תמיד חסר (ר"ה יט:) נמצא ששלושים יום קודם ט"ו בניסן הוא ט"ו באדר ובו ביום נתגלה יוסף לאחיו.

[ובאדפ"א] י"ל עפ"י שיטת האבן עזרא (ריש פר' בשלח) שממצרים עד ירושלים הוא מהלך עשרה ימים בדרך הישרה ובדרך זה הלכו השבטים, ולפי"ז נמצא שהדרך ממצרים וחזרה למצרים לקח ז' ימים יותר מלדעת הרמב"ן וי"ל ע"ד חשבון הנ"ל רק שלא נפרש כדברי האוהה"ק והמלבי"ם הנ"ל שמבאר שבע חזרו לחברון אלא נפרש שמיד לקח אתו את כל נכסיו וכבר כתבנו שבאר שבע הוא בדרך מחברון למצרים וא"כ יש להוריד את הששה ימים שהוספנו לעיל על הליכתו וחזרתו לבאר שבע ועוד צריך להוריד שבת אחת וער"ש שחישבנו דלפי דעת האב"ע שהוא מהלך עשרה ימים נמצא שהגיעו בסוף יום רביעי בשבת וא"כ ג' ימי הסעודה כללו שבת וער"ש, (ולפי"ז יצא החשבון בצמצום כי יש לנו רק שני ערבי שבתות ונצטרך לומר שחסר קצת יותר משליש כי ג' פרסאות הוא פחות קצת משליש ממהלך יום שלם שהוא עשרה פרסאות ונמצא כנ"ל), (וכ"ז כמובן רק השערה לחידודא ופטפוטי אורייתא).

ואם כנים אנו בהשערה זו יתבארו דרך רמז וצחות כמה ענינים בפרשה שם דהנה יום לפני ההתגלות שהוא פורים דפרזים כתיב שסערו עמו סעודה וישכרו עמו והיינו שאכלו סעודת פורים וקיימו האי דינא דחייב אינש לבסומי בפורי'א², וגם נתקיים בהם עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי כי הם חשבו על יוסף שהוא ארור המן בזמן שאח"כ נתגלה להם שהוא ברוך מרדכי, (ועי' בדברי יחזקאל החדש עמ' שעו שמרדכי היה גלגול מיוסף).

א. עי' חת"ס פר' מקץ עה"פ כי אתי יאכלו האנשים בצהרים כי היות שהיה ערב שבת ואין קובעין בו סעודה מן המנחה ולמעלה לכן קבע הסעודה לצהרים עיי"ש ומבואר מזה שהקפידו גם על דיני ערב שבת.

ב. עי' תו"מ להחת"ס בהפטרה לפר' ויגש שכתב בתו"ד וישתו וישכרו עמו רומז על פורים וכ"כ בשפ"א מקץ תרל"ט ואמינא לפי רמז המפרשים טבח והכן הוא חנוכה אף אנו נאמר וישכרו מרמז על פורים, ועי' בדברי יואל פר' ויגש עמ' תנ"א שכתב לתרץ קושיית המהרש"א והמפרשים דמבואר בגמ' מיום שפירש יוסף מאחיו לא טעמו טעם יין א"כ בשלמא יוסף שהכיר שהם אחיו הותר לו הנדר אבל הם שלא ידעו עדיין שהוא יוסף איך יכלו לשתות ותני' דהנה תחילת הכתוב הוא ותרב משאת בנימין ממשאת כולם חמש ידות ודרשו חז"ל לרמז על מרדכי שיצא בחמשה לבושי מלכות והיינו שיוסף עשה בזה פועל דמיוני להמשיך כח הנס של פורים נמצא שאותה סעודה היה בחינת פועל דמיוני בסעודת פורים ובסעודת פורים ארז"ל מיחייב אינש לבסומי בפורי'א וכו' ע"כ על אותו היום לא חל נדרם כיון שיש חיוב שתיה בסעודת פורים ומהאי טעמא וישתו וישכרו עמו עיי"ש.

ויש לומר שבכוונה תחילה ירדו השבטים למצרים דוקא בימים אלו כי מבואר בגמ' (תענית ט:): בר ישראל דאית ליה דינא בהדי נכרי וכו' לימצי נפשיה באדר דבריא מזליה לכן בחשבם יוסף לנכרי ירדו דוקא בחודש אדר בפורים דבריא מזליה.

וכתיב ויכינו את המנחה עד בא יוסף הנה קיימו בזה מצוות משלוח מנות, וכן יוסף נתן להם משאות וקיים בזה מצוות משלוח מנות (עי' מדרש הגדול משאות זה מנות, ועי' גמ' פסחים (לו:): שמשאות זה מאכלים).

גם נהג יוסף במנהג ישראל (הובא ברמ"א סי' תרצ"ו ס"ח) ללבוש פרצופין בפורים דהנה כתיב שם יורא יוסף את אחיו ויכירם ויתנכר אליהם וכתב הרמב"ן שחשש שיכירוהו לכן שם את המצנפת על מצחו וקצת הפנים ושנה עצמו הרי שקיים בזה המנהג ללבוש פרצופין.

ובזה יש שורש למה שנהגו בכמה מקומות (מנהגי קאמארנא תקע"ג) לשחק בפורים מכירת יוסף וכן מביא בשו"ת קנין תורה (ח"ב סי' קכה) ששמע מזקינו בעל פתחא זוטא שהיה אצל הגה"ק משינאווא ועשו שם יוסף שפיל (ומביא שכאמצע מחה על ביטוי שאמר המשחק שלא כיאות על שבטי ישראל, אולם על עצם הדבר לא מחה אדרבה ישב בה), וכן נהוג בחצרות באבוב, ולהנ"ל יש לזה שורש כי אכן היה זה בפורים.

ואחר ההתגלות שהיה ביום פורים דמוקפים כתיב לכולם נתן חליפות שמלות ולבנימין נתן חמש חליפות ובחז"ל (מגילה טז:): רמז לו שעתיד בן לצאת ממנו שיצא מלפני המלך בחמשה לבושי מלכות שנאמר ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות תכלת וכו' ויומתק שפיר שדווקא באותו יום ט"ו באדר רמז לו על הישועה שיבא ע"י מרדכי, (וידוע מהנה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין וי"ע שכל האגדות המובאים במסכתא יש להם שייכות וקשר לענין היו"ט ובמגילה שם מבואר באריכות כל הענין עם יוסף ויתבאר כנ"ל כי זה היה בפורים).

וכתיב ולאביו שלח וגו' מטוב מצרים ברש"י מהז"ל יין ישן וגריסין של פול ויובן שפיר ששלח ממאכלים שהיו על שולחנו וכתב הרמ"א (סי' תרצ"ה ס"ב) שיש לאכול בפורים מאכל זרעונים לכן שלח יוסף יין ישן וגריסין של פול.

ובזה יש ליתן זכר לדבר להאי דינא דגמרא (פסחים ו.) ונפסק בשו"ע (סי' תל"ז ס"א) דחיוב בדיקה במפרש ויוצא בשיירא הוא משלשים יום קודם הפסח דהנה בגמ' (שם ז:): למדו חיוב בדיקת חמץ לאור הנר מציאה מחיפוש וכו' דכתיב ויחפש בגדול החל ובקטן כלה ולפי הנ"ל נמצא כי החיפוש באמתחת בנימין היה אכן בדיוק ל' יום קודם החג.

ג. ועי' שפ"א ויגש תרל"ט בביאור ענין לכולם נתן לאיש חליפות שמלות וכו' ואפשר ע"ז הרמז מזה שמחליפין המלבושים בפורים כי מנהג ישראל תורה עיי"ש.

ד. עי' תת"ס פסחים ז: שהביא סמך לדברי הראשונים שהנכון בבדיקת חמץ שאחר יאחזו את הנר ובהעזה"ב יבדוק, כי כן היה החיפוש באמתחת בנימין שהרי היה שבת כנ"ל וע"כ לא אחז הנר בידו אלא ע"י אחר עיי"ש, ועוד ידוע מהרב מטשעבץ זצ"ל שאמר בשם צדיק אחד לבאר מה שנהגין

וּלְפִי"ד יש להביא דברי הגה"ק מהר"ש מבעלזא זי"ע לרמוז בפסוק כי לולא התמהמהנו כי עתה שבנו זה פעמים שמי שנתרשל מלשוב בתשובה בחודש אלול יכול לתקן זאת בחודש אדר וזהו לול"א אותיות אלו"ל התמהמהנו יכול לשוב בחודש ז"ה (בג"י י"ב) היינו חודש אדר שלפעמים הוא פעמים (ברוב הספרים כתבו בשמו ד'זה פעמים' קאי על שנה מעוברת אולם באך פרי תבואה פר' ראה הביא כמש"כ וע"ע בשער יששכר לאדר אות ח'), ולפי"ד נמצא שיהודה אמר דברים אלו בחודש אדר וזהו כי 'עתה' שבנו זה פעמים היינו עתה בחודש זה שעמד בו.

מכירת יוסף היה בשבת

בזהר חדש בפרשת מכירת יוסף כתב שיוסף הצדיק הוא בבחי' שבת 'אמר לון הקב"ה אתון חללתון להאי שבת' עיי"ש באריכות ואין לי עסק בנסתרות אך ע"ד דרוש י"ל שמכירת יוסף היה בשבת"ה דהנה מבואר בחז"ל שיוסף הביא ליעקב דיבה רעה על אחיו שאוכלים אבר מן החי וחשודים על העריות ומביא בשלה"ק מקובץ ישן שהשבטים בראו צאן ובקר ע"י ספר יצירה ובעלי חיים שנבראו ע"י ספר יצירה מותרים באכילה בלא שחיטה וכן בראו נקבה ע"י ספר יצירה והיו מטיילין עמה ויוסף לא ידע שהם נבראו ע"י ספר יצירה ולכן חשב שאוכלים אבמה"ה וחשדם בעריות (וביאר שם בזה גם מה שזולזלו בכני השפחות עיי"ש) עכ"ד והנה כתיב לך נא ראה את שלום אחיך ואת שלום הצאן והשיבני דבר וביארו המפרשים (משנת רבי אליעזר למוהר"ר אליעזר טרילינגר נד' בשנת תע"ו, נחל קדומים בשם רבני אשכנז, תפארת יהונתן, חת"ס) שיעקב נתכוון לומר לו לך נא ראה את שלום אחיך היינו שיש שלום ביניהם ואין מזלזלין זה בזה ואת שלום הצאן היינו אם חתכו אבר מן החי והשיבני דבר הרמוז על עריות כדאי' בסוטה ב: דבר דבר וכו' עכ"ד והיינו שנתכוון להראות לו שאינם חוטאים כמו שהוא אומר.

וּלְפִי"ד השלה"ק נראה לפרש ששלח אותו שיראה איך שהם בוראים בעלי חיים ונקבה ע"י ספר יצירה, והנה כתב בשו"ת הרשב"א (ח"א ח"ג) על מה דאי' בגמ' סנהדרין סה: רב חנינא ורב אושעיא הוי יתבי כל מעלי שבתא ועסקי בספר יצירה ומיברו להו עיגלא תילתא ואכלי ליה וכתב הרשב"א שרק בערב שבת אפשר לברא בהמה ע"י ספר יצירה משום שבו היתה בריאת הבהמה אבל בשאר ימות השבוע אי אפשר לברא בהמה ע"י ספר יצירה עכ"ד וכדבריו צריך לומר גם לענין בריאת אדם שגם נברא בערב שבת ונמצא לפי"ז שיעקב שלח את יוסף לאחיו בערב שבת'.

לחפש בבדיקת חמץ הפתיתים שהטמין בעצמו כי כן היה בחיפוש באמתחת בנימין שהטמין בעצמו את הגביע ומ"מ נקרא חיפוש כן בבדיקת חמץ נקרא חיפוש ובדיקה.

ה. ואל יתפוס עלי הקורא בזה שאבאר דרך דרוש דברים השייכים לסודות התורה כי כן מצאנו הרבד בספרי דרוש ואציין רק לדברי יהונתן פר' ויצא שמביא מזוה"ק (קמז) ויצא יעקב מבאר שבע מבאר ד של שמיטה והכוונה שם ע"ד סוד והגאון הנ"ל מבאר דרך חשבון שאותו שנה שנת שמיטה היה עיי"ש.

ו. וכן הוכיח מזה בספר שמנה לחמו (דרוש לשבת פ"ג אופן ב') שיום שבאו המלאכים אל אברדם אבינו היה ערב שבת עיי"ש.

והנה כתב בספר הישר כי יעקב שלח את יוסף לראות את שלום אחיו כי התמהמהו ועבר עת האסף המקנה ולא חזרו, ומשמע שהיה סמוך ללילה וא"כ נמצא שהמכירה עצמה כבר היה בליל שבת [ועי' במדרש תנחומא כיון שירד ראובן בלילה לאותו הבור להעלותו ולא מצאו וכו'], וזמ"ש אתם חללתם את השבת.

ובזה יש לבאר דרך צחות המדרש תנחומא עה"פ ויוסף הורד מצרימה ילמדנו רבינו מהו להבדיל על נר של עכו"ם במוצאי שבת וכו' ותמהו המפרשים מה שייכות שאלה זו לפסוק זה ולהנ"ל י"ל דרך צחות שיוסף עצמו שאל שאלה זו ודן בה במוצ"ש כשרצה להבדיל על הנר.

מכירת יוסף היה בליל פסח

נראה לומר עפ"י חשבון דבר חדש כי מכירת יוסף היה בליל פסח, דהנה מבואר בחז"ל שכ"ב שנה שלא היה יוסף בבית אביו היה עונש על הכ"ב שנה שלא היה יעקב בבית אביו ולא קיים מצות כיבוד אב ואם, והנה כ"ב שנים אלו של יעקב היו שלימים ומדויקים מיום ליום דהנה יעקב ברח בערב פסח כמש"כ בתפארת יהונתן (פר' ויצא) דעשו אמר יקרבו ימי אכל אבי ואהרנה את יעקב והנה הקב"ה ממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום לכן לא פחד יעקב אבינו כל השנה כי יצחק נולד בפסח אבל ערב פסח חשש שמא ימות יצחק ולכן ברח בער"פ עכת"ד [ודבריו מדויקים ועולים בקנה אחד עם דברי חז"ל שהביא רש"י שלקחת הברכות היה בליל פסח, ומבואר בחז"ל שיעקב למד י"ד שנים בבית עבר ובספר הישר ובמדרש שכל טוב (עה"פ ויהי כאשר כילה יצחק לברך את יעקב) כתבו שמיד כשנכנס עשו קפץ יעקב וברח לבית עבר ואחר י"ד שנים חזר לבית אביו ורצה עשו להרגו ואז ברח לחרן וא"כ נמצא הי"ד שנים שלמד בבית עבר מדויקים מפסח עד ער"פ].

והנה יעקב הי' בבית לבן כ' שנה וברח משם בתקופת פסח דמבואר בראשונים שמלחמת יעקב עם המלאך היה בליל פסח (כ"כ הרוקח ובתוס' השלם וכ"ה בפיוט ויהי בחצי הלילה וישר ישראל למלאך ויכל לו לילה), ואח"כ נסע סוכתה ושהה שם י"ח חדשים קיץ וחורף וקיץ כמו שהביא שם רש"י מגמ' (מגילה יז.) ואח"כ שהה ו' חדשים בבית אל (גמ' שם).

נמצא שחזר לאביו בערב פסח ונמצא כ"ב שנים שלא היה בבית אביו היינו מיום ליום, [ובבוא יעקב לבית אל הציב מצבה וגו' ויסך עליה נסך וכתב בתרגום יונתן דהיינו ניסוך היין וניסוך המים כמו שעתידין בניו לעשות בחג הסוכות עיי"ש ולהנ"ל נמצא שפיר שאכן בדיוק היה אז חג הסוכות], ואם כ"ב שנים שנעדר יוסף מבית אביו היה עונש על כ"ב שנים שלא היה יעקב בבית אביו מסתברא ששנים אלו מדויקים כפי הפגם וגם הם מיום ליום, והנה כ"ו כתבתי דרך השערה אך שוב מצאתי יתדות חזקים להתלות עליהם, דראשון בכלי יקר (פר' מקץ עה"פ ויתנכר אליהם) בתו"ד שכתב לבאר למה התנכר יוסף לאחיו וציער את אביו ואחיו חנם כי הבין שגזור על יעקב להצטער כ"ב שנים שלימים מיום ליום כנגד אותם כ"ב שנים שלא קיים מצות כיבוד אב והומן הזה עוד לא נשלם לכן דתנכר אליהם עכת"ד.

ושוב שנית מצאתי בפנים יפות עה"פ וישלחחו מעמק חברון ששלחו בבוקר שיצא בכי טוב וזהו מעמק חברון רומז למ"ש חז"ל (יומא כח.) האיר פני כל המזרח עד שבחברון והנה מבואר בחז"ל שבשעה שנפגש יוסף עם אביו קרא יעקב קריאת שמע נראה דהיינו של שחרית ומכוון השלמת כ"ב שנה שגזר עליו שיתרחק יוסף ממנו באותו עת ממש עכ"ד ונמצא מבואר להדיא שכ"ב שנים אלו היו מדויקים מיום ליום ואפילו משעה לשעה ועל פי שנים עדים אלו יקום דבר [אך מש"כ ששלחו בבוקר לקמן הבאתי מספר הישר שהיה סמוך ללילה ועמש"כ שם בהערה], והנה מבואר בחז"ל (שמו"ד יח יא) ביום שירדו למצרים בו ביום עלו נמצא שיעקב אבינו הגיע למצרים ט"ו ניסן וא"כ צ"ל שיוסף גם נמכר ט"ו בניסן [ונראה שהיה בליל פסח דכתב בספר הישר כי יעקב שלח את יוסף לראות את שלום אחיו כי התמהמהו ועבר עת האסף המקנה ולא חזרו, ומשמע שהיה סמוך ללילה ועי' במדרש תנחומא כיון שירד ראובן בלילה לאותו הבור להעלותו ולא מצאו וכו']⁵.

ועוד יש לבא לחשבון זה עד"ז מצד אחר דהנה אי' בחז"ל (זו"ח פר' וישב) שבעון מכירת יוסף שגרמו שלא יהיה בבית אביו כ"ב שנים נענשו נגד זה בגלות מצרים ר"י שנים דעשרה פעמים כ"ב (נגד כל השבטים שמכרוהו) הוא ר"כ והקב"ה ניכה להם שנה לכל אחד מישום שנפטרו במצרים הרי ר"י שנים, והנה ר"י שנים אלו היו מיום ליום כמובא לעיל מהמדרש שביום שירדו למצרים בו ביום עלו וא"כ מסתברא שגם החמא היה מיום ליום.

ואם כנים אנו בזה יש לבאר בזה כמה ענינים דרך רמז וצחות.

וישב ראובן אל הבור ומבואר בחז"ל שלא היה במכירתו כי היה עוסק בשקו ותעניתו וי"ל דרך צחות כי היה עסוק בתעניתו היינו תענית בכורים (דלפי מה שנתבאר לעיל משמע שהמכירה עצמה היה בתחילת הלילה וא"כ כל המאורה עד המכירה היה ער"פ).

ז. ומבואר בזה דלא כהפנים יפות שכתב ששלחו בבוקר אך גם לפי"ז י"ל כעצם דבריו שכ"ב שנים אלו היו מדויקים משעה לשעה דבאמרי נועם (שו"ת סי' א') כתב שיעקב אבינו הגיע למצרים תחילת ליל ט"ו בניסן כי הרי שמר על דיני תחומין, וא"כ צ"ל שקריאת שמע שקרא היינו של ערבית ושוב נמצא הכ"ב שנים מדויקים.

ח. ובמדרש (פ"ד ה) עה"פ וישב יעקב מגורי בגי' רנ"ט אלו השנים מיום שאמר הקב"ה לאברהם ידוע תדע עד שעה שנתישב יעקב בארץ מגורי אביו, ולהג"ל יש לדייק ד'מיום' ועד 'שעה' היינו שנים שלימים מיום ליום, דברית בין הבתרים היה ט"ו בניסן (תנחומא בא ט) א"כ וישב יעקב בארץ מגורי אביו ער"פ הוא רנ"ט שנים שלימים, ובמתנ"כ שם באחד האופנים מכאן הכוונה מיום שנולד אברהם עיי"ש וגם לפי"ז נמצא כמש"כ דאברהם אבינו נולד בפסח כמש"כ האברבנאל בפי' הגש"פ בפיוט ובבן ויהי בחצי הלילה, ונמצא כנ"ל שמגורי"י שנים מדויקים מיום ליום.

ט. עי' בשיח יצחק (להג"ר יצחק ווייס אב"ד ווערבוז) פר' תולדות שכתב שלכן קנה יעקב הבכורה מעשו דאותו יום היה ערב פסח (פמ"ג מש"ז אור"ח סי' תמ"ז בשם ספר יד יוסף) וממילא היה עשו חייב לצום תענית בכורים וכאשר ביקש ממנו הלעיטני לא רצה יעקב להכשילו ולכן קנה ממנו הבכורה.

וישחטו שעיר עזים ויטבלו את הכתונת בדם י"ל ששחטוהו לקרבן פסח [ועי' בסמיכת חכמים (בביאור סמיכות שקלים אחר פסחים) שכתב 'בכל מקום שנאמר שעיר עזים הוא רומז על קרבן פסח כדאשכחן גבי שני גדיי עזים של רבקה' עיי"ש] ובוה יובן שפיר מש"כ המפרשים (סמיכת חכמים שם, פנים יפות פר' בא עה"פ ולקחתם אגודת אזור ועי' מהר"ל בגבורות ה' עה"פ ויקחו להם איש שה לבית אבות) שדם פסח הוא תיקון למכירת יוסף כי במכירת יוסף טבלו את הכתונת בדם פסח, [והגאון ר' אלחנן ווסרמן זי"ע (בביאורי אגדות שבסוף קובץ הערות סי' ו' אות ח')] כתב שענין עלילת דם שכלל ישראל סבל ממנו תמיד הוא עונש מכוון מדה כנגד מדה על העוון של ויטבלו הכתונת בדם עיי"ש ולפי"ד יובן למה סבלו מזה דוקא בפסח].

24/08/2018

ובתפארת יהונתן כתב בפסוק והנה תועה בשדה שכמו יעקב אבינו טרם שהלך מא"י קפצה לו מקום ביהמ"ק כדי שיתפלל שם כן ביוסף הצדיק ביקש הקב"ה שיתפלל במקום ביהמ"ק טרם שירד למצרים ולכן נזדמן לו מן השמים להיות נתעה למקום המקדש הנקרא שדה וזהו והנה תועה בשדה עכת"ד ולפי"ד יש להוסיף עוד תבלין שהוא ע"ד מה שכתבו חז"ל (תרגום יונתן עה"פ ואשא אתכם על כנפי נשרים) שבלי לציאת מצרים הולך הקב"ה את בני ישראל בענן למקום המקדש והקריבו שם את קרבן פסח, וכן י"ל כאן שהקב"ה לקח את יוסף למקום המקדש כדי שיקריב שם קרבן פסח.

והנה תועה בשדה בכלי יקר הביא מדרש שמעה בענין השדה הנאמר בקין והבל כי היה לו לשום אל לבו מה שקרה להבל עם קין שמחמת קנאה הרג איש אחיו עיי"ש וכתב ביערות דבש (ח"ב דרוש י"ב, ועי' ליקו"ת להרצ"ו פר' ויחי עה"פ ראובן בכורי אתה) שראובן היה גלגול קין ויוסף גלגול הבל ולכן התאמץ להשיב את יוסף כי רצה לתקן הריגת הבל עיי"ש והנה אי' בחז"ל (פרד"א פכ"א ותרג"י) שהריגת הבל היה בליל פסח לכן דוקא בזמן זה היה צריך לתקן זאת.

וישבו לאכל לחם היינו שאכלו מצות, ואכלוהו בהסיבה כלשון חז"ל (פס"ר פרשה י' כי תשא) 'הסיבה אחת שישבו השבטים ונטלו עצה על יוסף למוכרו זיכה את כל העולם כולו וכו' וישבו לאכול לחם' (ועי' כאן בתרגום).

וימכרו את יוסף בעשרים כסף ומבואר בחז"ל (ילקוט שמעוני) כל אחד מהם נטל שני כסף לקנות מגעלים לרגליהם שנאמר על מכרם בכסף צדיק ואביון בעבור געלים, וי"ל דרך צחות דלכאורה קצת פלא שבדיוק אז נצטרכו כולם כאחד למגעלים חדשים אך להג"ל י"ל דמבואר במתני' (כתובות סד:) שחייב אדם לקנות לאשתו מגעלים חדשים ממועד למועד לכן נצטרכו אז כולם למגעלים חדשים, (ובשיטמ"ק שם כתב שזהו דוקא באתרא דנפיש טרשין, והנה הם היו בחברון כדכתיב וישלחו מעמק חברון ומבואר בחז"ל (הובא ברש"י פר' שלח) אין לך טרשין בא"י יותר מחברון).

ובספר זרע ברך (וישלח ראשון, מקץ שני) כתב שיוסף גמכר מישום שיעקב הבטיח וכל אשר נתן לי עשר אעשרנו לך והיה צריך ליתן גם מעשר מבניו ולכן

נמכר יוסף למצרים עיי"ש וי"ל דרך צחות שלכן רצו להרגו דוקא ער"פ כי הוא זמן ביעור מעשרות¹.

ויש לבאר דרך רמז דברי המדרש (איכ"ר פתיחתא יח) השביעני במרורים הרוני לענה ממה שהשביעני בלילי יום טוב הראשון של פסח הרוני בלילי תשעה באב לענה, ולפי"ד י"ל דהנה מבואר בחז"ל (זר"ח שם) שבעון מכירת יוסף נחרב ביהמ"ק, וזוהי יתבאר המדרש שבעון מה שעשו בליל יו"ט הראשון של פסח הרוני לענה בליל תשעה באב, (ובמדרש שם סיים 'הוי בלילי יו"ט הראשון של פסח הוא לילי תשעה באב' והכוונה שבאותו יום שיחול יו"ט ראשון של פסח יחול באותו שנה ליל ת"ב וכמבואר בשו"ע (או"ח תכ"ח סעי' ג) סימן א"ת ב"ש וכו', ואולי יש לרמוז זאת בפסוק וילכו אחיו לרעות את צאן אביהם נקוד על את וי"ל שרומזו על 'א"ת' שגרמו בזה לחורבן הבית בת"ב).

ובמשנה (ר"ה טז) מבואר בפסח נידונין על התבואה והיינו פרנסה והנה במדרש (פד יז) עה"פ וישבו לאכל לחם דרשו שע"י מכירת יוסף גרמו שיוסף יאכיל לחם לכל העולם, ולהנ"ל אתי שפיר שדייקא בפסח שנידונין על פרנסה נתגלגל הדבר שיתקיים כי למחיה שלחני אלקים לפניכם, [ועי' ר"ן (ר"ה טז) דבפסח נידונין על התבואה היינו של כלל העולם ובר"ה על כל יחיד ויחיד עיי"ש וכאן היה לכלל העולם].

ובזוה"ק (וישב קפה:) מבאר שהקב"ה מרדק בצדיקים כחוט השערה ביה כתיב ואת עורות גדיי העזים הלבשה על ידיו בגין כך ויטבלו את הכתונת בדם [עזים] הוא גרם לויחרד יצחק חרדה גדולה לכן גרמו לו שחרד חרדה גדולה ביה כתיב האתה זה בני עשו אם לא ליה כתיב הכתונת בגך היא אם לא עכת"ד והנה לקחת הברכות היה בליל פסח כמש"כ רש"י ולכן נענש דוקא בלילה זו.

ובליל הסדר יש כמה רמזים למכירת יוסף.

במדרש (שוח"ט י) אמר הקב"ה לשבטים אתם אמרתם לעבד נמכר יוסף חייכם אתם קורין עצמכם בכל שנה ושנה עבדים היינו, ולהנ"ל יוכן שפיר דדייקא ביום שמכרו את יוסף באותו יום אנו אומרים עבדים היינו.

קיטל י"ל שלכן הולכים עם קיטל וזכר לכתונת פסים שהפשיטו ממנו, עוד י"ל דהנר כתבו הראשונים שהשליכו את יוסף ערום לבור ובהדר זקנים לבעה"ת מביא מדרש שיוסף היה לו קמיע בצוארו ובא רפאל ועשה ממנו חלוק והלבישו, וי"ל שזכר לגם זר הולכים עם קיטל.

1. יש להוסיף עוד, שעפ"י חשבון אכן הי' שנה זו שנה הרביעית לשמיטה שנת ביעור מעשרות, דהנה ברש"י ע"ז ט' ע"א מבואר החשבון שיצחק אבינו נולד שנת ב' אלפים ומ"ח לבריאת העולם, וא"כ נמצא שיעקב אבינו נולד ב"א ק"ח, והנה יעקב אע"ה הי' בן ק"ל שנים בעת מכירת יוסף במבואר עפ"י חשבונות חז"ל (ובקיצור כי יעקב הי' בן ק"ל בעומדו לפני פרעה במצרים וכ"כ שנה קודם לכן נמכר יוסף), וא"כ נמצא דמכירת יוסף הי' בשנת ב"א רט"ז לבריאת העולם. והנה לפי מה שהסכימו כל הפוסקים לשיטת הרמב"ם והגאונים שלחשבון השמיטות מחלקים כל השנים מבריאת העולם, נמצא ששנת ב"א רט"ז הי' שנה הרביעית לשמיטה שנת ביעור מעשרות.

כרפס כתבו הראשונים (רבינו מנחם פ"ח מהלכות מצה ה"ב, אורחות חיים הלכות ליל פסח אות כה) שכרפס שאוכלים בליל פסח הוא זכר לכתונת פסים שעשה יעקב ליוסף שהיתה סיבת ירידת ישראל למצרים.

מיבול כתב במעשי ה' לר"א אשכנזי (כביאור התגדה, מה נשתנה) שמיבול ראשון בליל פסח הוא כנגד ויטבילו את הכתונת בדם במכירת יוסף שהיא היתה סיבת ירידתם למצרים והמיבול השני כנגד ויטבילתם בדם אשר על הסף.

בשמים כתב בספר חיים לראש להגר"ח פאלאג'י (עריכת שלחן הטהור אות ה') שיעטר שולחנו בליל פסח בכל מיני בשמים כמו שנוהגים כן באיזמיר ומביא סמך לזה דכתיב וירח את ריח כנדיז ויברכהו וזה היה בליל פסח עכת"ד ולפי"ד י"ל עוד שהוא זכר לגם שנעשה ליוסף בליל פסח בירדו למצרים שארחת הישמעאלים נודמן להם לשאת כל מיני בשמים במקום נפט ועמרן שריחן רע.

חד גדיא ביארו כמה מפרשים דקאי על מכירת יוסף שנמכר בעשרים כסף שהוא תרי זוזי לכל אחד וגדיא רומז על השעיר עזים שטבלו בו את הכתונת.

אחד עשר כוכביא והיינו בחלום יוסף ותמה התת"ם (פר' וישב) הרי היו י"ב כוכבים אלא שי"א השתחוו לאחד עיי"ש וי"ל שמוזכרים י"א בליל פסח כי מבואר במדרש (ב"ר פד טו) וישמע ראובן ויצילהו אמר ראובן אני הייתי סבור שנדחתני מכח אותו מעשה והוא מונה אותי עם אחי שנאמר ואחד עשר כוכבים משתחווים לי ואיני מצילו, נמצא שע"י החלום של אחד עשר כוכביא ניצל יוסף ממיתה בליל פסח.

ואידי דעסקינן בליל הסדר יש להעיר הערה בענין ד' כוסות דהנה מבואר בחז"ל (ירושלמי פסחים פ"י ה"א, רש"י שם קת.) שהם נגד ד' פעמים שזכר כוס בחלום שר המשקים [ועיי"ש במפרשים שבחלום זה מרמזו יציאת מצרים], ויש להעיר שחלום שר המשקים היה בליל פסח דהנה מבואר בחז"ל (ב"ר פט ג) שמפני שביקש יוסף משר המשקים והזכרתני נשאר עוד שנתיים ימים בבית האסורים וכתב הרבינו בחיי עה"פ שנתיים ימים דהיינו מיום ליום (וכן מבואר ברשב"ם שכתב שנים שלמות וגם בחזקוני כתב מיום ליום אך שם כתב משיצא שר המשקים מבית הסוהר וזה היה ג' ימים אחר החלום אך ברב"ח משמע כמש"כ עיי"ש וכן מפורש באוהחה"ק עיי"ש), ומבואר בחז"ל (שמו"ר יח יא) שיוסף יצא מבית האסורים ט"ו בניסן נמצא לפי"ז שחלום שר המשקים גם היה בליל פסח ובה נרמז יציאת מצרים שתהיה בלילה הזה ושפיר למדו מזה ד' כוסות לליל פסח.

נישואי יעקב עם לאה היה ל"ג בעומר

נראה לומר דבר חדש ונפלא עפ"י חשבון שיעקב אבינו נשא את לאה ל"ג בעומר, דהנה כתב בתפארת יהונתן (פר' ויצא, הובא לעיל) שיעקב אבינו ברח מבית אביו ער"פ עיי"ש והגה הקשו הראשונים (רמב"ן בפסוק וזה שער השמים, רבינו בחיי ר"פ ויצא) שהרי יצחק דיד בחברון וא"כ אמאי כתיב ויצא יעקב מבאר שבע ומביאים מהמדרש שיעקב הלך לבאר

שבע ליקח רשות מהקב"ה לצאת לחו"ל עיי"ש, והנה כתב הרמב"ן (ריש פר' חיי שרה) שבאר שבע רחוק מחברון מהלך ג' ימים נמצא שיעקב אבינו הגיע לבאר שבע י"ז בניסן וילן שם כי בא השמש ולמחרת הלך לחרן ומבואר בחו"ל שקפצה לו הארץ נמצא שהגיע לחרן י"ח בניסן ואח"כ כתיב ויאמר לו לבן אך עצמי ובשרי אתה וישב עמו חודש ימים והוא עד י"ח באייר ואז אמר אעבדך שבע שנים ברחל בתך הקטנה וגו' ויאמר יעקב אל לבן הבה את אשתי כי מלאו ימי וביארו הראשונים דהיינו ימי עבודתו נמצא שנשא את לאה י"ח באייר והוא ל"ג בעומר והקפיד על מנהג ישראל שלא לישא אשה בין פסח לעצרת עד ל"ג בעומר (או"ח סי' תצ"ג).

וחשבון זה עולה כהוגן גם מצד אחר דהנה מבואר בגמ' (יבמות עו. ובתוס') שראובן נולד מביאה ראשונה עוד מבואר בחו"ל (מדרש תדשא פ"ח הובא ביל"ש ריש שמות) שראובן נולד י"ד כסלו ומבואר בחו"ל (סדר עולם פ"ב פרדר"א פל"ו) שכל השבטים נולדו לז' חדשים [ואינו צריך להיות מדויק כי היולדת לז' יולדת למקומעין (יבמות מב.)] נמצא כמש"כ שנישואי יעקב היה בחודש אייר. [יסוד החשבון הזה מבואר בספר למכסה עתיק להגר"ח קניבסקי שליט"א אך שם לא הביא דברי חו"ל שיוולדת לז' יולדת למקומעין ולכן כתב שהנישואין היה י' באייר].

24/08/2018

הרב יוסף צלא

טלל דאחפסטרוזוקא, ברקלין ניו יארק יצ"ו

קונטרס מגילת סממנין*

א. צרי

ברש"י (כי תשא ל, לד) אינו אלא שרף, וברמב"ן הצרי הוא כעין שמן הנוטף מעץ הבלסמון וכו' עין האילן הנזכר הנקרא בערבי עוד בלסן, וכ"כ הרמב"ם (עבודה, כלי המקדש והעובדים ב', פרק ב', הלכה ד') עוד בלסאן, וברדב"ז שם, נטף הוא הנקרא בערבי עוד אל בלסם והנוטף ממנו שהוא כמין שרף האילנות הוא הנקרא צרי, הנתן בקטורת והוא דומה למיצטכא ובערוך (ערך קטף) פירוש בלע"ז בלסמו אמר בנימין כל המינים העבים הנוזלים נקראו קטף בשם כללי אבל בשם פרטי העץ שממנו נוזל הצרי נקרא כן והצרי עצמו ובשלמי הגבורים (פרק עח) והשרף שלו הנקרא אופו באלסאמו ובאברבנאל בלעז קורין אותו גומא, והנכון שהוא מסטידי.

נמצינו למדים שזולת האברבנאל כל המפרשים המובאים הסכימו שהוא שרף שנוטף מעץ הבאלסאם, דהיינו מ-Balsam Tree, ששרף שלו אכן נקרא בלשון יון ולאטיין Opo Balsamum. ולשיטת האברבנאל הוא Mastic Resin.

ב. צפורן

ברש"י, שורש ב'שם, חלק ומצהיר כצפורן, וברמב"ן שחלת צפורן יוצא מן הים, וברמב"ם אצ'פאר טיב, ובערוך בושם הוא שעשוי כצפורן של אדם, אמר בנימין אין בשם זה כצפורן של אדם, אלא כצפורן של חיה, והוא גדל בים ובאברבנאל הוסיף על לשון רש"י ובלשון רומי ביזאנציא, ובשלמי הגבורים כתב בלשון לאטינו נקראת הצפורן קונקולא אינדיקה, ואונגוס אודוראטה, ובלשון ערבי אמפאר הטיב או אדפאר הלטי איב, ובלעז אונגיא אודוראטה.

מכ"ל הנ"ל ראינו שיש מחלוקת בדבר, רש"י ועוד הרבה שלא הבאתים הנה ביניהם הרד"ק והרלב"ג פירשו, שורש עשב, ולא ידעתי מה הוא כיום.

והרמב"ם, רמב"ן, אברבנאל, ערוך, שלמי הגבורים, פירשו שהוא יוצא מן הים, דהיינו שהוא Unguis Odoratus, ונקרא בענגליש Onyecha.

א. ע"ש הגמרא יומא לח. וברש"י מגילת סממנין. במאמר דלהלן לא באו דברי החוקרים, ברוך שלא שמת חלקי עמהם שאינם מודים בחידוש העולם עפ"ל.

שכתובין בה שמות סמני הקטורת: ועי' רש"ש.